

III. Z ŻYCIA NAUKOWEGO

DOI: 10.17951/et.2023.35.339

Ewa Maślowska

Instytut Sławistyki PAN, Warszawa, Polska

ORCID: 0000-0002-3178-5977

e-mail: ejmaslowska@gmail.com

Etos pracy i pasja twórcza – Podzwonne dla Profesor Hanny Popowskiej-Taborskiej (1930–2022)

W dniu 15 grudnia 2022 roku na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie pożegnaliśmy wybitną uczoną – językoznawcę, sławistkę, zasłużoną badaczkę Kaszubszczyzny – Prof. dr hab. Hannę Popowską-Taborską zmarłą 6 grudnia tegoż roku w wieku 92 lat.

Naukową biografię Pani Profesor wyznaczała pasja badawcza, którą zaczęła realizować od znamiennej daty – 1 kwietnia 1954 roku, gdy rozpoczęła pracę w Polskiej Akademii Nauk w niewielkiej wówczas Pracowni Dialektologicznej utworzonej przez profesora Zdzisława Stiebera do przygotowania badań terenowych nad Pomorzem Lewobrzeżnym. Z czasem obszar badawczy tej niewielkiej jednostki znacznie się rozszerzył, a powołane wówczas przez tego uczonego nowe zespoły stały się załącznikiem i istotną częścią Zakładu Słowianoznawstwa, przekształconego później w Instytut Słowianoznawstwa, a następnie Instytut Sławistyki PAN (Handke 2004: 11–30)¹, w którym Profesor Popowska-Taborska przepracowała 58 lat (do roku 2012), a po przejściu na emeryturę z niegasnącym zapałem kontynuowała pracę naukową.

Po wielu latach, podczas jubileuszu pracy naukowej (1996 r.), Pani Profesor tak wspominała tę znamiennej datę:

[...] ów pierwszy kwiecień 1954 roku był dla mnie dniem szczególnie szczęśliwym: dał mi możliwość pracy pod kierunkiem profesora Stiebera, jednego z najwybitniejszych polskich sławistów, którego do dziś uważam za swego mistrza i nauczyciela; przyniósł mi możliwość uczestniczenia w Wielkiej Przygodzie, jaką było zbieranie materiałów do „Atlasu językowego kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich”. A że w czasie pracy w terenie więzy koleżeńskie i przyjacielskie zawiązują się bardzo szybko i silnie, praca ta dała mi możliwość poznania i zaprzyjaźnienia się z wieloma polskimi i zagranicznymi sławistami i wiele z tych przyjaźni utrzymuje się po dzień dzisiejszy; zainteresowanie kaszubszczyzną pozwoliło mi też uczestniczyć w pewnym sensie w pracach wielkiego leksykologa, księdza Bernarda Sychty; dziś zaś – dzięki wspólnej z profesorem Wiesławem Borysiem pracy nad „Słownikiem etymologicznym kaszubszczyzny” – mogę z radością stwierdzić, że do końca życia będę miała ręce pełne roboty, co też uznać przecież trzeba za szczególne losu uprzywilejowanie (Popowska-Taborska 2022: 324).

To bardzo lakoniczne podsumowanie wielu lat pracy naukowej, w którym Profesor Hanna Taborska zaznaczyła jedynie swój współudział w dwóch projektach, świadczy o Jej niezwykłej skromności, podczas gdy bibliografia Jej prac liczy ponad 500 pozycji (nie licząc książek pod redakcją i recenzji).

Wspomniana przez Panią Profesor „Wielka Przygoda” z kaszubszczyzną zapoczątkowana penetracją terenową Lewobrzeżnego Pomorza, którą objęto 102 wsie kaszubskie oraz 82 wsie północnopolskie (z obszarów Krajny, Borów Tucholskich i Kociewia oraz kilku wsi kujawskich, chełmińskich i malborskich) przerodziła się w przygodę życia. Zebrany przez młodych badaczy materiał stanowił podstawę do opracowania 15-tomowego dzieła – *Atlasu językowego kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich (AJK)* przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN, t. I–VI pod kierunkiem Z. Stiebera, t. VII–XV pod kier. Hanny Popowskiej-Taborskiej, której Profesor Stieber od początku powierzył kierowanie Zespołem (do 1969 r. jako swego zastępcy, a od 1970 jako kierownika Zespołu i redaktora kolejnych edycji *Atlasu*). Choć Profesor Popowska-Taborska zawsze podkreślała, że AJK był dziełem zespołowym, jednakże Jej wkład merytoryczny, redakcyjny i autorski niewątpliwie

¹ Historię Instytutu przedstawiła Kwiryna Handke w książce *50 lat Sławistyki w Polskiej Akademii Nauk (1954–2004)*, wydanej przez Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy w 2004. Z książki tej czerpię też pozostałe dane faktograficzne dotyczące biografii prof. dr hab. Hanny Taborskiej.

przyczynił się do tego, że dzieło to, wydawane cyklicznie w latach 1964–1978, uzyskało zespołową nagrodę Sekretarza Naukowego PAN jeszcze w 1977 roku.

„Wielka Przygoda” z kaszubszczyzną objęła 327 pozycji bibliograficznych (nie licząc redakcji tomów), w tym autorskie monografie, jak rozprawa doktorska *Centralne zagadnienie wokalizmu kaszubskiego. Kaszubska zmiana $\epsilon > i$ oraz $\dot{\imath}, \dot{\jmath}, \dot{\ddot{u}} > \text{ø}$* (Popowska-Taborska 1961); *Kaszubszczyzna – zarys dziejów* (Popowska-Taborska 1980), cykl 3 tomów *Szkice z Kaszubszczyzny* (Popowska-Taborska 1987, 1988, 2006), w których Autorka zawarła studia z zakresu leksyki, zabytków językowych, etymologii, kontaktów językowych) oraz książka – *Współczesny kaszubski język literacki z dziedzictwem leksykalnym w tle*, wydana w 2019 r. przez Instytut Sławiastyki PAN. Książkę tę autorka zadedykowała . . . *tym wszystkim, którzy pragną, aby współczesny literacki język kaszubski stał się najwierniej skonstruowanym mostem między dawnymi a nowymi laty*. Warto zaznaczyć, że Profesor z życzliwością i zaangażowaniem śledziła wysiłek przedstawicieli inteligencji kaszubskiej w proces tworzenia literackiej kaszubszczyzny, służąc im radą oraz dzieląc się wiedzą i doświadczeniem.

Bibliografia cassubianów obejmuje również książki pisane we współautorstwie: z Ewą Rzetelską-Feleszko: *Dialekty kaszubskie w świetle XIX-wiecznych materiałów archiwalnych. Prezentacja i opracowanie kaszubskich materiałów językowych zebranych przez Georga Wenkera w latach 1879–1887* (Feleszko, Popowska-Taborska 2009); z Wiesławem Borysiem *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim* (Boryś, Popowska-Taborska, 1996) oraz ich największe dzieło – sześciotomowy *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny* (oznaczany skrótem SEK; Boryś, Popowska-Taborska 1994–2010), za które autorzy otrzymali w 2012 r. prestiżową nagrodę Rady Ministrów. SEK spotkał się z uznaniem w świecie slawistycznym, który powitał to dzieło licznymi recenzjami. Znaczenie SEK dla slawistyki polega na tym, że 4000 haseł, na które składa się słownictwo kaszubskie zawiera zarówno innowacje, jak też liczne archaizmy, zapożyczenia osadzone w czasie i przestrzeni, które wskazują na nawiązania tak do polskich, jak i innych obszarów słowiańskich oraz na kontakty z dialektami bałtyckimi i niemieckimi. Większość archaizmów ma również odpowiedniki w części języków słowiańskich, należy zatem uznać je za relikty leksyki prasłowiańskiej, co pozwala na rekonstrukcję ich prasłowiańskiej postaci. Dzieło to jest niezmiernie ważne dla słowiańskiej komparatystyki językoznawczej oraz dla badań historycznych, etnograficznych i etnologicznych, gdyż pozwala dotrzeć do śladów dawnych wierzeń, obyczajów utrwalonych w leksyce kaszubskiej, zwłaszcza że SEK czerpał materiały z pierwszego w Polsce etnolingwistycznego *Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej* autorstwa księdza Bernarda Sychty. Siedem tomów tego *Słownika* zawiera niezmiernie cenny, starannie udokumentowany materiał (z dokładną lokalizacją), przez wiele lat zbierany osobiście przez jego twórcę. Profesor Popowska-Taborska brała czynny udział w jego powstawaniu – opiniowała przesyłane Jej w maszynopisie robocze wersje poszczególnych haseł, odpowiadała na listowne zapytania w trakcie ich opracowywania [187 listów], a ponadto recenzowała do wydawnictwa Ossolineum wszystkie siedem tomów *Słownika*.

Jej trud w powstanie *Słownika* doceniła w pełni prof. Swietłana Tolstojowa (Tolstaja 2011: 12-13):

Ogromna była rola Hanny Popowskiej-Taborskiej w przygotowaniu i wydaniu przebogatego Słownika Bernarda Sychty, „Słownika gwar kaszubskich na tle kultury ludowej”, bez którego nie sposób sobie dziś wyobrazić, pracy etymologów, specjalistów od słowiańskiej komparatystyki leksykalnej czy badaczy kultury słowiańskiej (tłum. EM).

Na kartach *Zapisywane z doskoku* – ostatniej książki, w której Pani Profesor zawarła wspomnienia i refleksje ze swego życia, kilkakrotnie nawiązuje do wieloletnich kontaktów z ks. dr. Bernardem Sychtą:

Po moich wieloletnich z nim kontaktach w czasie prac na Słownikiem pozostała jego obszerna do mnie korespondencja. Fragmenty opublikowałam w Pomeranii². Cały obszerny zbiór listów księdza Sychty do mnie zdeponowałam ostatecznie w wejherowskim Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej.

Często myślę o tym renesansowym człowieku [...]. Pozostawił po sobie kilka sztuk scenicznych pisanych po kaszubsku i wspinały, najlepszy w slawistycznym świecie „Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej” (Popowska-Taborska 2022: 265–267).

Autorka szczególnie ciepło wspomina kontakty, jakie nawiązała z gdańskim środowiskiem naukowym, które przerodziły się w wieloletnią przyjaźń i współpracę.

Każdy kolejny pobyt na Kaszubach budzi falę dobrych wspomnień i odczucie niezmiennie otaczającej mnie tutaj przyjaźni. A przecież należy mówić o okresie ponad półwiecznym! Moje pierwsze kontakty z naukowym środowiskiem gdańskim sięgają wówczas Wyższej Szkoły Pedagogicznej, dopiero później przekształconej w placówkę uniwersytecką. Z tych czasów datuje się moja bliższa znajomość z profesorem Hubertem Górnowiczem i z jego uczniami (a w przyszłości również profesorami), Edwardem Brezą, i Jerzym Trederem. Pierwszej połowy lat pięćdziesiątych sięga również moja przyjaźń z późniejszym profesorem Bogusławem Kreją [...]. Wkrótce też do osób zawsze gotowych do pomocy we wszelkich sprawach związanych z Kaszubami dołączył historyk i wieloletni przewodniczący Instytutu Kaszubskiego profesor Józef Borzyszkowski (Popowska-Taborska 2020: 344).

Przyjaźń ta była odwzajemniona, o czym świadczą poświęcone Jej publikacje (Labuda 2000; Treder 2013), a wyrazem uznania dla dokonań naukowych na rzecz kaszubszczyzny było przyznanie Pani Profesor szeregu honorowych odznaczeń: Medalu Stolema Klubu „Pomerania” (1979), Medalu im. Bernarda Chrzanowskiego „Poruszył wiatr od morza” nadany przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie (1996), a w czerwcu 1999 roku – doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu Gdańskiego „za wybitne osiągnięcia w badaniach języków słowiańskich, zwłaszcza kaszubszczyzny, za szczególnie udział w rozwoju kadry naukowej Uniwersytetu Gdańskiego oraz za kształtowanie postawy tolerancji i otwartości w badaniach humanistycznych”.

Fascynacja kaszubszczyzną wynikała również stąd, że badanie najbardziej na północny zachód wysuniętej peryferii słowiańskiej stanowiła dla Niej punkt wyjścia do szerzej zakrojonych badań slawistycznych: penetracji pogranicza polsko-łużyckiego, leksykalnych związków ze słowiańszczyzną południową, a w końcu krąg zainteresowań Pani Profesor rozszerzył się na całą słowiańszczyznę, zwłaszcza dotyczącą najstarszych okresów jej rozwoju, gdy po zakończeniu prac na AJK

² *Listy ks. doktora Bernarda Sychty (w związku z 10. rocznicą śmierci)*, „Pomerania” (Gdańsk), 1992, 12, s. 29–31.

przystąpiła do interdyscyplinarnego programu badawczego nad etnogenezą Słowian. Syntezę naukowych dociekań, poczynwszy od mitologicznych, baśniowych, przednaukowych przekazów, po współczesne hipotezy antropologii, archeologii historii, etnografii, a przede wszystkim językoznawstwa zawarła w książce *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, która doczekała się czterech wydań (Wrocław 1991, Warszawa 1993, Warszawa 2014, Ljubljana 2005), wzbudziła wielkie zainteresowanie w naukowym środowisku sławistycznym, a w 1993 r. została wyróżniona prestiżową nagrodą Wydziału I PAN im. K. Nitscha. W pracy tej autorka z całą bezwzględnością ukazała złożoność problemu oraz jego nierozwiązywalność na obecnym poziomie nauki, wskazując na trudności w porozumiewaniu się badaczy reprezentujących różne dyscypliny, którzy pod tymi samymi terminami rozumieli całkowicie odmienne treści. W *Zapisywanych z doskoku* wyraziła dobitnie swój sceptyczny stosunek do modnych trendów naukowych (Popowska-Taborska 2022: 363):

Teraz zaś, gdy interdyscyplinarność jest zalecana, a nawet wprost wymagana, miejsce odpowiedzialności za uprawianą dyscyplinę zaczyna zajmować często coraz bardziej widoczny dyletantyzm.

Sorabistyczne zainteresowania Hanny Popowskiej-Taborskiej zainspirowane były przez profesora Stiebera – jednego z prekursorów badań nad dialektami łużyckimi, które opisał na podstawie kwestionariuszy zebranych na terenie Łużyc Górnych i Dolnych. Rezultaty tych badań opublikował w książce *Stosunki pokrewieństwa języków łużyckich* (1934). Podążając śladem swego mistrza, Pani Profesor pracę habilitacyjną poświęciła badaniom relacji łużycko-polskich, wydaną w kilka lat po obronie pt. *Dawne pogranicze językowe polsko-dolnołużyckie w świetle danych toponomastycznych* (1965), o czym dowiadujemy się z artykułu Elżbiety Wrocławskiej, która na łamach „Zeszytów Łużyckich” tak opisuje początki sorabistycznych dokonań Hanny Popowskiej-Taborskiej:

Podczas prac nad książką powstały jeszcze inne artykuły. W książce Hanna Taborska poddała krytycznej analizie dotychczasowe opracowania i źródła historyczne dotyczące granicy polsko-dolnołużyckiej. Unikatowe materiały, które stały się podstawą rozprawy habilitacyjnej, zostały zaczerpnięte głównie z niemieckich map katastralnych z XVIII i XIX wieku, do których nikt z językoznawców nie miał wcześniej dostępu. Wnikliwa i systematyczna analiza 2400 zapisów z 542 wsi, skonfrontowana z badaniami historyków i demografów, pozwoliła Autorce na wskazanie terenów, na których istniały dwa skupiska ludności posługującej się różnymi, ale bardzo zbliżonymi językami, oraz na określenie stopnia germanizacji mieszkańców badanych terenów. Zaraz po publikacji książka została doceniona przez sławistów i sorabistów z Niemiec, Rosji i Czech (Wrocławska 2015: 18).

Artykuł, przygotowany z okazji jubileuszu 85-lecia urodzin Hanny Popowskiej-Taborskiej zawiera syntetyczną analizę 30 prac sorabistycznych Jubilatki (wraz z bibliografią). Autorka podkreśla w nim znaczenie kontaktów naukowo-badawczych, jakie łączyły Instytut Ludoznawstwa Łużyckiego w Budziszynie oraz Instytut Sorabistki Uniwersytetu w Lipsku z Pracownią Języków Lechickich i Łużyckich:

Przyjeżdżali do nas uczeni z kraju i z zagranicy, w tym sławiści i sorabiści z Łużyc, Lipska i Berlina, aby zapoznać się z zespołem stworzonym przez profesora Stiebera. Goście

interesowali się metodą pracy wykorzystywaną podczas przygotowywania atlasu, doświadczeniami z badań terenowych oraz unikatowymi materiałami zebranymi na Kaszubach (Wrocławska 2015: 21).

Elżbieta Wrocławska podkreśla rolę osobistego zaangażowania Pani Profesor w tok prac nad *Łużyckim atlasem językowym*, począwszy od pierwszego tomu (*Nad pierwszym tomem Językowego atlasu łużyckiego* (Popowska-Taborska 1969: 71–77), w którym oceniła metodologię i dobór materiału, aż po analityczną ocenę materiałów leksykalnych ze wszystkich dziesięciu tomów, zawartą w artykule *Nad leksykalnymi mapami Językowego atlasu łużyckiego* (Popowska-Taborska 2003):

Kontynuowała w nim rozważania nad rolą leksyki w badaniach językoznawczych. W wyniku analizy materiału z dziesięciu tomów atlasu – wyodrębniła z niej 136 par wyrazów o tym samym znaczeniu i rdzeniu słowiańskim, odróżniających obszar Łużyc Górnych od Dolnych – Hanna Taborska przychyliła się do hipotezy, zgodnie z którą Łużyce zostały zasiedlone przez dwie odrębne fale migracyjne, co potwierdzają także badania archeologiczne i antroponimiczne przytoczone w artykule (Wrocławska 2015: 29).

Leksykalnym związkom Łużycy z pozostałymi językami zachodniosłowiańskimi badaczka pograniczy poświęciła serię artykułów, których nie sposób tu omówić.

Nie mniej ważne, choć nie tak liczne, są też prace dotyczące połabszczyzny, np. *Połabski język i jego narzecza* (1970), *Połabszczyzna jako północno-zachodnia peryferia Słowiańszczyzny* (1981), *Połabskie i słowińskie zmiany semantyczne* (1990). Nawiązania do połabskich faktów językowych widnieją też w wielu Jej książkach i artykułach.

Sławistyczne zainteresowania badaczki objęły również obszary południowosłowiańskie. Liczne kaszubskie archaizmy leksykalne poświadczone w językach południowosłowiańskich dały Autorce podstawy do zweryfikowania literatury na temat kierunku wędrówek Słowian we wczesnym okresie ich dziejów oraz postawienia hipotezy, że główna fala zasiedlająca tereny południowosłowiańskie popłynęła z obszarów Słowiańszczyzny północno-zachodniej (Popowska-Taborska 2019: 16).

Istotną pozycję w dorobku naukowym Hanny Popowskiej-Taborskiej zajmują prace polonistyczne, dotyczące zwłaszcza historii języka, np. *Co wiemy o polszczyźnie epoki przedpiśmiennej?* (1969), *O najdawniejszych podziałach polskiego obszaru językowego* (1977), *Polszczyzna kancjonałów wydanych na Pomorzu w wieku XVII* (1986), *Analiza polskich zapisów w tak zwanym Słowniczku Zinowa* (1990), relacji języka literackiego z dialektami, *Leksykalne dialektyzmy wielkopolskie w świetle polskiego języka literackiego* (1969), funkcjonowania zapożyczeń z języków obcych, np. *Losy dawniejszych zapożyczeń z języków wschodniosłowiańskich w gwarach polskich* (1980), *Losy niektórych karpатыzmów w gwarach polskich* (1986), *Geneza ukraińszczyzny w dialektach polskich* (1992) oraz napisana z I. Kwilecką książka *Barłomiej z Bydgoszczy – leksykograf polski pierwszej połowy XVI wieku* (Kwilecka, Popowska-Taborska 1977).

Dla sławistycznego środowiska naukowego Profesor Popowska-Taborska była autorytetem, o czym świadczy członkostwo (często honorowe) w krajowych i zagranicznych gremiach naukowych: Société Internationale de Dialectologie et Geolinguistique

(od 1978), Komisji Kontaktów Językowych (1978–2003), Komisji Etnolingwistycznej (od 2003) oraz Komisji Etymologicznej (od 2000) przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów; Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (od 2000 r. została członkiem honorowym); Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (członkiem korespondentem 1982, członkiem zwyczajnym 1985, przewodniczącą I Wydziału 1990–1995); Komitetu Słowianoznawstwa PAN (od 1969), Komitetu Językoznawstwa PAN (1980–1982, od 1990), Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, Instytutu Kaszubskiego (od 1996), Gdańskiego Towarzystwa Naukowego. Była też członkiem komitetów redakcyjnych czasopism naukowych: „Rocznika Sławistycznego”, „Prac Sławistycznych”, „Studiów z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” (1993–2000 jako redaktor naczelny), członkiem kolegium redakcyjnego „Etnolingwistyki. Problemów Języka i Kultury”, była też wieloletnim recenzentem tego rocznika (w latach 1990–2013 zrecenzowała 13 tomów).

Jako obserwator i aktywna uczestniczka dyskursu naukowego Profesor Hanna Popowska-Taborska recenzowała też na bieżąco krajowe i zagraniczne publikacje sławistyczne (25 recenzji), była też redaktorem naukowym i współautorką wielu książek.

Dorobek naukowy tej wielkiej uczoney liczący prawie 530 pozycji cechuje wysoka wartość naukowa, czystość metodologiczna, solidne podstawy materiałowe oraz rzadko spotykana spójność w zakresie tak licznych publikacji, jaką autorka osiągnęła dzięki przyjętej szerokiej perspektywie badawczej zarówno dla zagadnień szczegółowych, jak i obejmujących duże zakresy tematyczne. Za naukowy wkład w dziedzinie językoznawstwa słowiańskiego Profesor Hanna Popowska-Taborska została dwukrotnie uhonorowana odznaczeniami państwowymi: Złotym Krzyżem Zasługi (1973) oraz Krzyżem Oficerskim Odrodzenia Polski (2002).

Żegnając Panią Profesor, która na zawsze pozostanie w mojej pamięci jako niedościgły wzór etosu pracy połączonego z pasją twórczą, pragnę wyrazić moją wdzięczność za wszystkie lata, jakie przepracowałam pod Jej czujnym okiem w Pracowni Języków Lechickich i Łużyckich, a następnie w Pracowni Etnogenezy Słowian ówczesnego Instytutu Słowianoznawstwa (obecnie Sławistyki) PAN. Nauka, jaką wyniosłam z obserwacji prac nad AJK oraz tworzenia kartoteki faktów językowych, użytych jako argumenty dla różnych koncepcji lokalizacji praojczyzny Słowian, przyniosła mi bezcenne doświadczenie w ocenie doniosłości materiału językowego oraz ostrożności w jego interpretacji. Profesor Popowska-Taborska wprowadziła mnie świat nauki, była pierwszą czytelniczką moich referatów konferencyjnych i artykułów, jakie powstawały na początku drogi naukowej, promotorem pracy doktorskiej, zostawiając mi wielką swobodę w wyborze tematu i metody jego opracowania. Pani Profesor była i pozostanie dla mnie wielkim autorytetem tak w kwestiach naukowych, jak etycznych.

Literatura

- Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, opracowany przez Zespół Zakładu Słowianoznawstwa PAN, t. wstępny oraz t. 1–6, red. Zdzisław Stieber, t. 7–15, red. Hanna Popowska-Taborska, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1964–1978.
- Boryś Wiesław, Popowska-Taborska Hanna, 1994–2010, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I–VI, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Boryś Wiesław, Popowska-Taborska Hanna, 1996, *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Rzetelska-Feleszko Ewa, Popowska-Taborska Hanna, 2009, *Dialekty kaszubskie w świetle XIX-wiecznych materiałów archiwalnych. Prezentacja i opracowanie kaszubskich materiałów językowych zebranych przez Georga Wenkera w latach 1879–1887*, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Handke Kwiryna, 2004, *Zarys dziejów Instytutu Sławistyki Polskiej Akademii Nauk*, [w:] *50 lat Sławistyki w Polskiej Akademii Nauk (1954–2004). Księga jubileuszowa Instytutu Sławistyki PAN*, red. Kwiryna Handke, Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, s. 11–30.
- Labuda Gerard, 2000, *Hanna Popowska-Taborska, opiekunka mowy kaszubskiej*, [w:] tegoż, *Zapiski kaszubskie, pomorskie i morskie*, Gdańsk: Oficyna Czac, s. 462–467.
- Kwilecka Irena, Popowska-Taborska Hanna, 1977, *Bartłomiej z Bydgoszczy – leksykonograf polski pierwszej połowy XVI wieku*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Popowska-Taborska Hanna, 1961, *Centralne zagadnienie wokalizmu kaszubskiego. Kaszubska zmiana $\epsilon > i$ oraz $\dot{\imath}, \dot{\jmath}, \dot{\ddot{u}} > \text{ə}$* , Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Popowska-Taborska Hanna, 1965, *Dawne pogranicze językowe polsko-dolnośląskie (w świetle danych toponomastycznych)*, Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Popowska-Taborska Hanna, 1969, *Co wiemy o polszczyźnie epoki przedpiśmiennej?*, *Język Polski* XLIX, z. 5, s. 333–341.
- Popowska-Taborska Hanna, 1969, *Leksykalne dialektyzmy wielkopolskie w świetle polskiego języka literackiego*, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*” VIII, s. 55–66.
- Popowska-Taborska Hanna, 1969, *Nad pierwszym tomem Językowego atlasu łużyckiego*, „*Lingua Posnaniensis*” 14, s. 71–77.
- Popowska-Taborska Hanna, 1970, *Połabski język i jego narzecza*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, t. IV, oprac. w Zakładzie Słowianoznawstwa PAN, red. Gerard Labuda, Zdzisław Stieber, Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 210–211.
- Popowska-Taborska Hanna, 1977, *O najdawniejszych podziałach polskiego obszaru językowego*, „*Język Polski*” LVII, z. 4, s. 280–289.
- Popowska-Taborska Hanna, 1980, *Kaszubszczyzna – zarys dziejów*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Popowska-Taborska Hanna, 1980, *Losy dawniejszych zapożyczeń z języków wschodniosłowiańskich w gwarach polskich*, „*Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*” XIX, s. 77–87.
- Popowska-Taborska Hanna, 1981, *Połabszczyzna jako północno-zachodnia peryferia Słowiańszczyzny*, [w:] *Słowiańszczyzna połabska między Niemcami a Polską*, red. Jerzy Strzelczyk, Poznań, s. 95–108.

- Popowska-Taborska Hanna, 1986, *Losy niektórych karpатыzmów w gwarach polskich*, „Slavia Occidentalis” XLIII, s. 193–200.
- Popowska-Taborska Hanna, 1986, *Polszczyzna kancjonatów wydanych na Pomorzu w wieku XVII*, [w:] *Polszczyzna regionalna Pomorza. (Zbiór studiów)*, 1, red. Kwiryna Handke, Wejherowo: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, s. 21–34.
- Popowska-Taborska Hanna, 1987, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje, zabytki, słownictwo*, Gdańsk: Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej; Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Wejherowskiej.
- Popowska-Taborska Hanna, 1990, *Analiza polskich zapisów w tak zwanym Słowniczku Zinowa*, [w:] *Bałto-słowiańskie związki językowe*, red. Michał Kondratiuk, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1990 (Prace Slawistyczne 81), s. 115–121.
- Popowska-Taborska Hanna, 1990, *Połabskie i słowińskie zmiany semantyczne*, [w:] *«Tgoli chole Mestró»*. *Gedenkschrift für Reinhold Olesch*, Köln; Wien: Böhlau Verlag, s. 59–62.
- Popowska-Taborska Hanna, 1991, *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, [wyd. 2. Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy 1993; wyd. 3. Ljubljana: Založba ZRC SAZU 2005; wyd. 4. Warszawa: Instytut Slawistyki PAN 2014].
- Popowska-Taborska Hanna, 1992, *Geneza ukrainizmów w dialektach polskich*, [w:] *Język a kultura*, t. 7, *Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, red. Jolanta Maćkiewicz, Janusz Siatkowski, Wrocław: „Wiedza o Kulturze”, s. 41–46.
- Popowska-Taborska Hanna, 1992, *Listy ks. doktora Bernarda Sychty (w związku z 10. rocznicą śmierci)*, „Pomerania” (Gdańsk), 12, s. 29–31.
- Popowska-Taborska Hanna, 1998, *Szkice z kaszubszczyzny. Leksyka, zabytki, kontakty językowe*, Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe.
- Popowska-Taborska Hanna, 2003, *Nad leksykalnymi mapami Językowego atlasu łużyckiego*, [w:] *Wettstreit der Werte. Sorbische Sprache, Kultur und Identität auf dem Weg ins 21. Jahrhundert*, red. Dietrich Scholze, Schriften des Sorbischen Instituts, z. 33, Bautzen/Budyšin: Domowina-Verlag, s. 105–111.
- Popowska-Taborska Hanna, 2004, *Z językowych dziejów Słowiańszczyzny*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Popowska-Taborska Hanna, 2006, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje badań, dzieje języka, zabytki, etymologie*, Gdańsk: Instytut Kaszubski, s. 179–190.
- Popowska-Taborska Hanna, 2019, *Współczesny kaszubski język literacki z dziedzictwem leksykalnym w tle*, Warszawa: Instytut Slawistyki PAN.
- Popowska-Taborska Hanna, 2000, *Udział słownictwa zgromadzonego przez Bernarda Sychtę w powstającym „Słowniku etymologicznym kaszubszczyzny”*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe*, red. Hanna Popowska-Taborska, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, s. 173–182.
- Popowska-Taborska Hanna, 2022, *Zapisywane z doskoku*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SEDNO.
- Stieber Zdzisław, 1934, *Stosunki pokrewieństwa języków łużyckich*, Kraków: Gebethner i Wolff.
- Stieber Zdzisław, 1974, *Świat językowy Słowian*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Sychta Bernard, 1967–1976, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, t. I–VII, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Tolstaja Svetlana M., 2011, *Professor Hanna Popowska-Taborska: garmonija nauki i žizni (vzgljad izdaleka)*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 23, s. 11–14.
- Treder Jerzy, 2013, *Profesor Hanna Popowska-Taborska – wybitna slawistka, pomorzoznawczyni i kaszubolog*, „Acta Cassubiana” 15, s. 367–373.
- Wrocławska Elżbieta, 2015, *Hanna Popowska-Taborska – profesor, mentor, magistra vitae, koleżanka*, „Zeszyty Łużyckie” 49, s. 13–24.